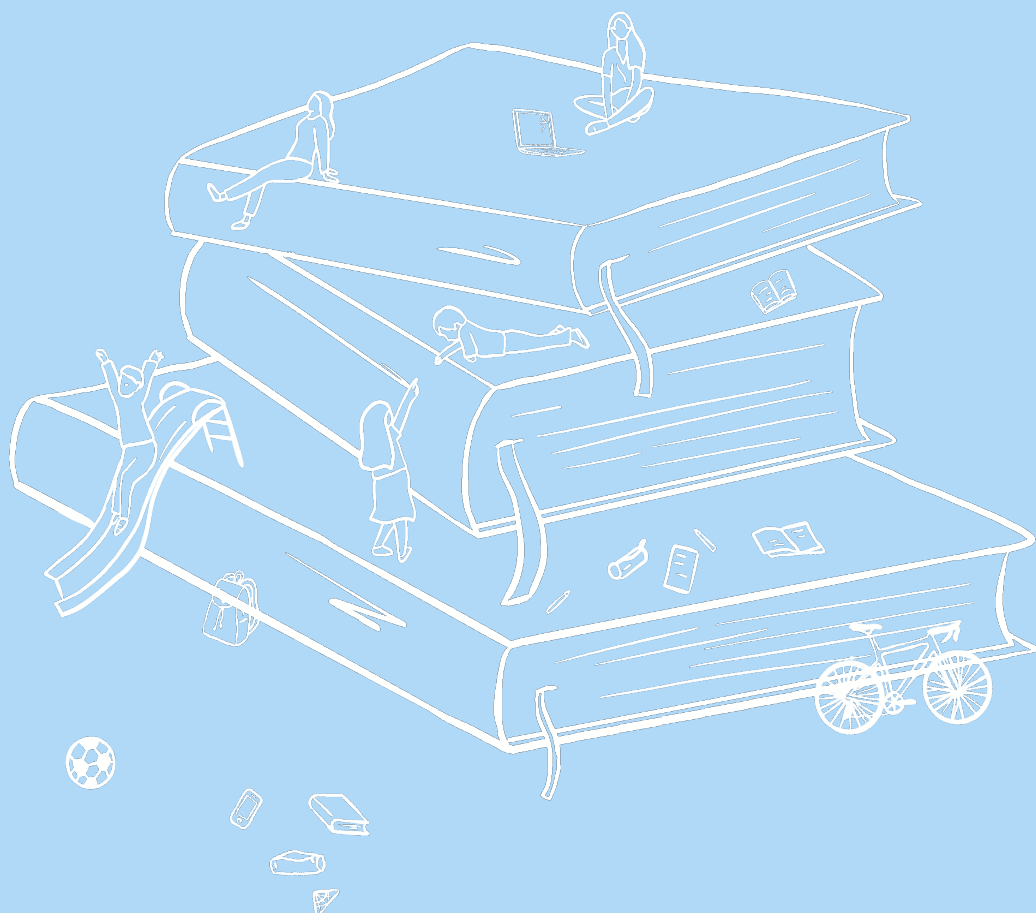

KINDERRECHTENEDUCATIE

– KIYO, Plan België & UNICEF België –

Kinderrechteneducatie is erop gericht kinderen bewust te maken van hun rechten en hen in staat te stellen hun rechten uit te oefenen.

Wat is kinderrechteneducatie?

Kinderrechteneducatie is een vorm van onderwijs dat de rechten van kinderen omvat zoals opgesteld in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, **om kinderen en jongeren te helpen hun rechten en die van hun leeftijdsgenoten te kennen, toe te passen en te bevorderen.** Zoals aangegeven in artikel 42 van dit Verdrag, hebben kinderen immers het recht hun rechten te kennen. Ook volwassenen moeten van deze rechten op de hoogte zijn en kinderen helpen ze aan te leren: “De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en de bepalingen van dit Verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als aan kinderen.”¹

In deze bijdrage bespreken we kinderrechteneducatie als een activiteit binnen het formele onderwijs. Dit neemt niet weg dat dit ook kan plaatsvinden op andere plaatsen of momenten: in de jeugdbeweging, in de thuiscontext, in de jeugdzorg enz. Omwille van de focus van dit rapport, kiest deze publicatie voor het bespreken van de formele setting, maar de waarde van andere, non-formele of informele, vormen van kinderrechteneducatie valt zeker niet te onderschatten.

De benadering van kinderrechteneducatie binnen het onderwijs, met een vakoverschrijdende integratie van de kinderrechten in het dagelijkse schoolleven, zorgt voor **een omgeving waarin kinderen en jongeren zich bewust worden van hun eigen belang en van het belang van hun mening.** Kinderrechteneducatie is erop gericht hen in staat te stellen hun rechten uit te oefenen door de daad bij het woord te voegen. Het onderwijs is tevens de plek waar zo goed als alle kinderen bereikt worden en kan daarom gelden als oefenplaats voor kinderen om op een positieve wijze hun rechten te leren kennen en ervoor op te komen.

“*Ze hebben ons geleerd dat een kind recht heeft op bescherming en dat je zelf kan kiezen met wie je daarover zou willen praten. Je bent niet verplicht om dat tegen iemand anders te zeggen.*”

- Eline, 12 jaar²

Artikel 42 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind stelt dat kinderen het recht hebben om hun rechten te kennen.

Hoe verloopt kinderrechteneducatie in de praktijk?

Kinderrechteneducatie is een omvattend proces, gestoeld op het principe dat de leerlingen moeten leren over hun rechten, dankzij hun rechten en voor hun rechten!

Leren OVER de rechten van het kind = wat?

Kinderen en jongeren leren het Verdrag inzake de Rechten van het Kind kennen. Zij kennen hun rechten en verantwoordelijkheden en hebben inzicht in de normen, de waarden en de principes die ten grondslag liggen aan elk van deze rechten.

Leren DOOR de rechten van het kind = hoe?

De methode is even belangrijk als de inhoud. Wanneer kinderen en jongeren persoonlijk ervaren wat kinderrechten inhouden, worden zij zich ten volle bewust van het belang ervan voor hun eigen leven en dat van anderen.

Leren VOOR de rechten van het kind = waarom?

Door met de kinderen en jongeren te werken rond waarden zoals non-discriminatie, verantwoordelijkheidszin, gelijkheid en respect, helpen leerkrachten (en andere begeleiders van kinderen en jongeren) inzicht te verwerven in hun omgeving, zodat zij actieve wereldburgers kunnen worden die opkomen voor hun eigen rechten en die van hun leeftijdgenoten in België en daarbuiten.

“Als ik op mijn kamer zit en er komt ineens iemand binnen, dan zeg ik: ‘hey, ik heb wel recht op privacy!’ of soms zeg ik iets bij mijn vrienden en dan vinden die mijn mening raar en dan zeg ik: ‘dat maakt niet uit, ik heb recht op mijn eigen mening.’”

- Charlotte, 11 jaar³

Wat is wereldburgerschapseducatie en wat is de link met kinderrechteneducatie?

Wat in de wereld gebeurt, komen kinderen en jongeren heel snel te weten. Vele thema's,

zoals armoede, klimaat, conflictsituaties, migratie enz. raken hen. Via wereldburgerschapseducatie leren leerlingen dat ze niet “machteloos staan, maar dat ze “de kracht hebben om vragen te stellen, antwoorden te zoeken en actie te ondernemen”⁴. Wereldburgerschapseducatie dekt heel veel ladingen. Vanuit kinderrechteneeducatie kan hier alvast een specifieke invulling aan gegeven worden.

Kinderrechten en bij uitbreiding mensenrechten zijn de fundamenten waarop onze democratie gebouwd is. Ze bieden onze kinderen en jongeren een waardenkader om zich te ontwikkelen tot actieve burgers die deelnemen aan de samenleving en die actief meebouwen aan de maatschappij van morgen. Als kinderen kennismaken met hun eigen rechten – en dus ook die van anderen – leren ze van kleins af aan om deze rechten op een respectvolle manier te verdedigen en om op te komen voor de rechten van anderen.

Het besef dat deze rechten gelden voor alle kinderen in de wereld – kinderrechten zijn immers universeel – en vanuit een verbondenheid met kinderen en jongeren wereldwijd, kan het hen stimuleren om solidair te zijn met hun leeftijdsgenoten op andere plaatsen in de wereld en te streven naar meer (globale) rechtvaardigheid.

Ze beseffen namelijk dat ze overal ter wereld voor gelijkaardige uitdagingen staan, in verschillende contexten. Ze kunnen inspiratie halen bij elkaar en zich bewust zijn van het feit dat ook zij kunnen bijdragen aan een positieve verandering in de wereld. En ze kunnen hiertoe een engagement opnemen, hoe klein ook, gelet op het belang van het lokale binnen de internationale gemeenschap.

Het besef dat kinderrechten universeel zijn, kan solidariteit stimuleren.

“*We kennen nu beter onze rechten. En we hebben geleerd meer te luisteren naar de mening van anderen, geduld te hebben, samen te werken. We hebben geleerd dat je dingen stap voor stap moet doen, ook dat je actie kan ondernemen. Zelfs als het fout gaat, heb je het geprobeerd en kun je van je fouten leren.*”

- Moha & Akram, 16 jaar⁵

Waarom zijn kinderrechteneducatie en wereldburgerschap-educatie belangrijk?

Het belang van kinderrechteneducatie ligt in haar holistische aanpak. Kinderrechteneducatie heeft immers niet enkel een positieve impact op individueel- of schoolniveau, maar ook op de samenleving in het algemeen, **door kinderen en jongeren in staat te stellen een open blik op de wereld en een breder burgerschap te ontwikkelen**. De kinderen van vandaag zijn immers de volwassenen van morgen.

De voordelen van deze aanpak reiken verder dan de schoolomgeving: kinderen en jongeren ontwikkelen verschillende vaardigheden (communicatie, samenwerken, organiseren enz.) en worden gemotiveerd om zich in te zetten voor de maatschappij via initiatieven voor de bevordering en het respecteren van kinderrechten. Kinderrechteneducatie zorgt voor de ontwikkeling van emancipatie (ik), empathie (jij) en solidariteit (wij) van kinderen/jongeren:

Emancipatie – Ik, als persoon, heb rechten en kan ervoor opkomen;

Empathie – Jij, ook als persoon, hebt rechten en ik kan jouw rechten mee realiseren;

Solidariteit – Wij kunnen samen reageren als kinderrechten niet gerespecteerd worden, want wij hebben rechten.

Door de rechten van het kind te integreren in alle niveaus van het onderwijs of de instelling (klas, school, schoolreglement enz.) ontstaat een rode draad, een ankerpunt voor het hele schooltraject van de leerling. Op die manier kunnen leerlingen op praktische wijze experimenteren met hun rechten en inzien dat het Verdrag inzake de Rechten van het Kind **universeel, onvervreemdbaar en ondeelbaar** is.

Zoals in 2014 al aangehaald werd door de Kinderrechtencoalitie in de publicatie *Kinderrechteneducatie in het Onderwijs*⁶, komt kinderrechteneducatie ten goede aan de hele maatschappij. Zo draagt het niet alleen bij tot het effectief realiseren van kinderrechten, maar bevordert het onder andere ook de kwaliteit van het onderwijs, gaan de onderlinge

relaties tussen en het welbevinden van de verschillende spelers in het onderwijs erop vooruit (met name leerlingen, ouders en onderwijspersoneel) en bevordert het gelijke kansen en omgaan met diversiteit in het onderwijs.

Hoe zit het met de situatie in Vlaanderen? Welke plaats neemt kinderrechteneducatie in de Vlaamse wetgeving in?

Vlaanderen beschikt niet over een referentiekader voor de implementatie van kinderrechten in het schoolbeleid, maar er zijn wel talrijke verwijzingen te vinden naar de rechten van het kind via 'wetgevende decreten en teksten. Met name het decreet van 1997 – het Decreet basisonderwijs – stelt uitdrukkelijk dat “een school in het geheel van haar werking de internationaalrechtelijke en grondwettelijke beginselen inzake de rechten van de mens en van het kind in het bijzonder eerbiedigt”⁷. Die verwijzing naar de rechten van het kind, maar ook het continuïteitsbeginsel daarin wijzen op de **noodzaak van een transversale en holistische integratie van de kinderrechten en de mensenrechten in de werking van de scholen**.

Er zijn wel degelijk belangrijke elementen die een kinderrechtenbenadering benadrukken. Zo wordt in de nieuwe eindtermen gesteld dat 'Leerlingen het belang van fundamentele mensenrechten en de rechten van het kind kunnen illustreren. Zij erkennen dat rechten en plichten complementair zijn'. Het behoud van dit uitgangspunt bij de herschrijving van de nieuwe eindtermen én concrete vertaling ervan naar de schoolcontext is cruciaal⁸.

Via verschillende decreten streeft de regering naar een meer inclusieve visie, met name met het decreet betreffende de participatie van 2004, dat de actieve deelname van leerlingen aan de ontwikkeling van het beleid van hun school regelt. Dat decreet biedt de mogelijkheid om een leerlingenraad op te richten per middelbare school. Vanaf september 2022 introduceert de Vlaamse overheid het decreet leersteun, een nieuw model voor ondersteuning van leerlingen met

De nieuwe eindtermen benadrukken een kinderrechtenbenadering.

specifieke onderwijsbehoeften in het regulier onderwijs, als opvolger van het M-decreet. Het leersteunmodel beoogt een ruimere inclusiviteit in het onderwijs (zie ook de bijdrage van GRIP: Inclusief onderwijs is geen mythe, pagina 31). Ondanks het gebrek aan leidraad aangaande de toepassing in de praktijk, geeft de Vlaamse overheid wel een sterk signaal ten voordele van kinderrechteneducatie, door van kinderrechten een belangrijke factor in haar wetgeving te maken.

De nood aan een sterkere nadruk op kinderrechteneducatie is geen vrijblijvende wens. Als ondertekenaars van het Kinderrechtenverdrag, engageren we ons als land en regio om de aanbevelingen (zie verder) van het VN- Kinderrechtencomité om te zetten naar de praktijk.

Zoals aangegeven in artikel 42 van dit Verdrag (zie boven) hebben kinderen het recht hun rechten te kennen en moeten **volwassenen deze rechten kennen en kinderen helpen ze aan te leren**. Elke twee jaar voert UNICEF een bevraging uit waarin onder andere gepeild wordt naar de kennis van volwassenen over kinderrechten. Uit de cijfers van 2021 blijkt dat slechts 28,4 procent van de volwassenen in België aangeeft zich in hoge of gemiddelde mate bewust te zijn van kinderrechten, ten opzichte van 30,9 procent in 2019. Aangezien kennis van kinderrechten door volwassenen essentieel is voor de realisatie van artikel 42 van het Verdrag, leggen deze cijfers een grote uitdaging bloot.

Ook het Kinderrechtencomité merkte in haar Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België (2019) al op dat er wel degelijk maatregelen zijn genomen “om de kennis van het Verdrag bij kinderen te verbeteren, met name door de integratie ervan in de burgerschapseducatie over de democratische samenleving en moedigt de Verdragsstaat aan ervoor te blijven zorgen dat de bepalingen van het Verdrag algemeen bekend, begrepen en toegepast worden, met name door de opleiding inzake kinderrechten te versterken van professionelen die in contact komen met kinderen”. Verder vraagt het Comité specifieke aandacht voor gelijke onderwijskansen, bestrijding van discriminatie op school, een lerarenopleiding die voorbereidt op een diverse klascontext, betaalbaar onderwijs, een intensievere aanpak van schooluitval, capaciteitsverhoging binnen scholen en een opgedreven aanpak van Pestgedrag in de schoolcontext.

Enkele prioriteiten binnen Kinderrechteneducatie uitgelicht

Kinderrechten behelzen quasi alle domeinen waar kinderen en jongeren mee in aanraking komen. Het is om die reden niet evident voor leerkrachten om hier wegwijzen in te raken.

De 54 rechten van het Kinderrechtenverdrag worden daarom gemakkelijks halve door het partnerschap Kinderrechtenscholen/ School for Rights onderverdeeld in negen clusters: participatie – non-discriminatie – familie – gezonde levensomstandigheden – veiligheid en bescherming – privacy – kwaliteitsvol onderwijs – een eigen identiteit – vrije tijd en ontspanning. Het Kinderrechtenverdrag omvat ook vier leidende principes, die altijd en overal, ten aanzien van alle rechten, van toepassing zijn: het principe van niet-discriminatie (art. 2), het belang van het kind (art. 3), het recht op leven, overleven en ontwikkeling (art. 6) en het recht op participatie (art. 12). Het principe van niet-discriminatie en het recht op participatie worden hier verder besproken. Ook het recht op kwaliteitsvol onderwijs (art. 29) komt aan bod.

*Het besef dat
kinderrechten
universeel zijn
kan solidariteit
stimuleren.*

1 WAT IS PARTICIPATIE?

“*We denken na over wat we willen, en we vertellen het. Volwassenen leren ons hoe we dat op een goede manier doen. Ze moeten naar ons luisteren⁹.*”

Als kind of jongere heb je het recht om te zeggen wat je denkt of voelt en om elke vraag te stellen die in je opkomt. Volwassenen moeten rekening houden met de mening van kinderen en jongeren en **handelen in hun belang bij het nemen van beslissingen die impact op hen hebben**. Als een kind een mening uit, betekent dat niet dat de gesprekspartner akkoord moet gaan. Wel moet hij luisteren, nadenken over de mening van het kind of van de jongere, en pas dan beslissen en hen daarover informeren.

Kortom, elk kind/jongere heeft het recht zich te uiten en te participeren aan de besluitvorming. Rekening houdend met leeftijd en maturiteit, ontvangt het kind informatie, vormt het een eigen mening, uit het kind die mening, wordt het gehoord, mag het mee debatteren en heeft het kind impact op het eindresultaat of de genomen beslissing.

In de eindpublicatie van de Kinderrechtencoalitie “Zie mij! Onzichtbare Kinderen en hun rechten” wordt dieper ingegaan op de voorwaarden om tot participatie te komen (p. 354) en komt een ‘local good practice’ aan bod om aan beleidsparticipatie te doen (p. 357)¹⁰. In dit voorbeeld wordt aangegeven hoe leerlingen van een school in Kortrijk in debat gingen met

Kortrijkse politici rond verschillende beleidsaanbevelingen die ze hadden opgemaakt, wat de politici op hun beurt in het beleid meenamen. Binnen de schoolmuren kan participatie van leerlingen op verschillende manieren: inspraak in het schoolreglement, in hoe schoolse activiteiten worden opgevat, klasafspraken die samen met de leerlingen worden genomen enz.

“Onze nieuwe rapporten zijn beter voor ons recht op privacy. We moeten niet aan iedereen laten zien wat erop staat. Bij ons vorig rapport gingen we veel meer punten vergelijken en dat is nu gedaan. Er is ook geen klasgemiddelde meer. Dat is veel beter.” - War, 10 jaar

2 WAT IS NON-DISCRIMINATIE?

“Maakt niet uit of je een jongen of meisje bent, of je blond of rood haar hebt, of je dun of dik bent, of je een zwarte of witte huid hebt... We zijn allemaal gelijk!”

Alle kinderen hebben dezelfde rechten. **We moeten kinderen en jongeren dus gelijkwaardig behandelen**, ongeacht hun afkomst, hun (politieke) overtuigingen, huidskleur, gender, taal, religie, nationaliteit, etniciteit, sociale achtergrond, beperking enz. In School for Rights Sint-Lutgardis Mol hebben leerlingen uit het tweede middelbaar een postercampagne opgezet tegen pesten. “Op elke affiche hebben we een boodschap gezet over discriminatie. We hopen dat de mensen die onze affiches gezien hebben erover hebben nagedacht, want we willen dat iedereen op dezelfde manier wordt behandeld” (School for Rights, Sint-Lutgardis Mol).

“We praten in de klas veel meer over pestgedrag of over wat er gebeurd is in de speeltijd.” - Amélie, 10 jaar

3 KWALITEITSVOL ONDERWIJS

“We mogen naar school gaan en om uitleg vragen.”

Het Kinderrechtenverdrag geeft iedereen het recht op onderwijs, toegang tot (gratis) onderwijs en zo lang mogelijk school te lopen (art. 28 IVRK). Hetzelfde Verdrag zegt via artikel 29 ook iets over de inhoud van dat onderwijs. Daarin wordt bepaald dat onderwijs gericht moet zijn

op het zo volledig mogelijk ontwikkelen van talenten en vaardigheden. Het artikel schrijft voor dat kinderen de rechten van anderen leren respecteren, dat ze in vrede leren leven en het milieu leren beschermen. Dit zijn allemaal streefdoelen die een essentieel onderdeel vormen van wat kinderrechteducatie teweeg kan brengen.

Ook in België moeten we blijven streven naar kwaliteitsvol onderwijs, met bijzondere aandacht voor kinderen die opgroeien in kwetsbare situaties. Want wanneer kinderen en jongeren hun talenten niet kunnen ontwikkelen, heeft dit een impact op hun hele verdere leven en brengt het risico's mee op vlak van sociale cohesie. Het is dus in ieders belang dat de kwaliteit van het onderwijs in al onze scholen opgekrikt wordt.

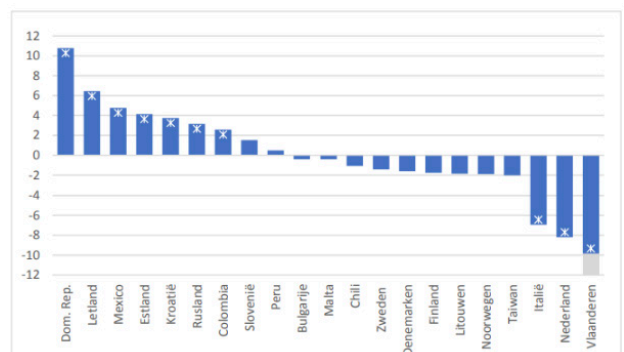
De nieuwe eindtermen benadrukken een kinderrechten benadering.

Enkele uitdagingen met betrekking tot de realisatie van verschillende rechten

1 PARTICIPATIE

Het is niet voldoende dat jongeren kennis bezitten over burgerschap, we verwachten ook dat burgers op een actieve wijze deelnemen aan het maatschappelijke en politieke leven. Wat die indicatoren betreft, scoort Vlaanderen bijzonder slecht. Dat zien we ten eerste op de school zelf. De Vlaamse jongeren krijgen weinig mogelijkheden om zelf actief deel te nemen aan het bestuur van de school, door bijvoorbeeld leerlingenraden en dergelijke initiatieven. De Vlaamse scholen missen daardoor de mogelijkheid om te functioneren als een oefenplaats voor een actief en geëngageerd burgerschap.

Ook de leerkrachten rapporteren overigens dat er in de Vlaamse scholen niet echt een cultuur van betrokkenheid en participatie heerst: nog al te vaak worden de scholen op een top-down manier bestuurd, zonder een betrokkenheid van de gehele schoolgemeenschap.

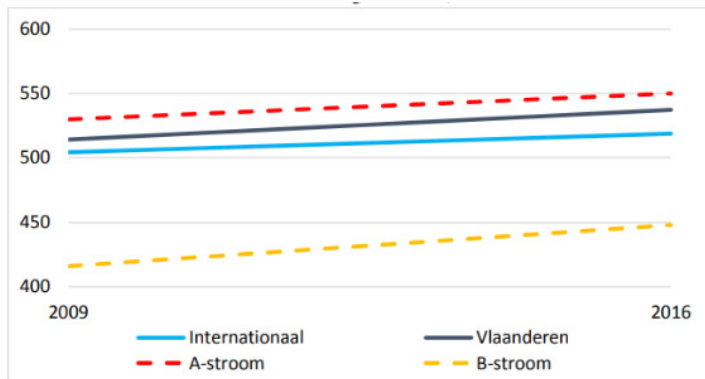

Figuur 1. ICCS 2016 Rapport Vlaanderen

Vlaanderen scoort hier duidelijk onder het internationaal gemiddelde, en voor wat betrokkenheid betreft, is Vlaanderen zelfs de hekkensluiter in de internationale vergelijking.

2 NON-DISCRIMINATIE

Er zijn grote verschillen qua kennis met betrekking tot burgerschap tussen de A-stroom en de B-stroom.

Figuur 2. Politieke kennis in Vlaanderen en ICCS-gemiddelde, 2009-2016, ICCS 2016 Rapport Vlaanderen

3 KWALITEITSVOL ONDERWIJS

Het Kinderrechtenverdrag schrijft voor dat kinderrechteneducatie transversaal aanwezig zou moeten zijn doorheen het onderwijs. Vandaag doen veel leerkrachten in Vlaanderen reeds aan kinderrechteneducatie, zij het impliciet.

De signalen die door de organisaties achter deze publicatie worden opgepikt, geven echter weer dat een expliciete verwijzing naar kinderrechten(educatie) in de leerplannen nog veel weerstand oproept. Kinderrechteneducatie voelt vaak aan als iets 'extra', als 'iets wat er ook nog eens bij komt', terwijl het in de praktijk als een sterk overkoepelend kader kan gehanteerd worden. Om kinderrechteneducatie te realiseren is het nochtans essentieel dit ook zo te benoemen.

Beleidsaanbevelingen

De vraag naar een goede beheersing van basiscompetenties zoals lezen en rekenen voor alle leerlingen mag dan terecht zijn, **een afslanking van de andere competenties zou een absolute verenging betekenen in de vorming van kritische en wereldwijze kinderen.** Kinderen en jongeren kunnen die bredere doelen ook buiten de school(m)uren oefenen, maar de school is de enige plaats waar alle kinderen en jongeren bereikt worden. Een nauwere samenwerking tussen onderwijs en andere sectoren/organisaties kan hier een uitweg bieden.

Verklein de kloof met betrekking tot **aandacht voor kinderrechten- en (wereld)burgerschapseducatie tussen de A-stroom en de B-stroom.**

Zet in op **structurele, periodieke meetinstrumenten** die de stand van zaken met betrekking tot kinderrechten(educatie) in het onderwijs evalueren.

Betrek kinderen en jongeren bij de opmaak van de einddoelen en eindtermen omtrent kinderrechteneducatie.

Integreer kinderrechten(educatie) expliciet binnen de nieuw te formuleren eindtermen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs en voor de eindtermen van het lager onderwijs.

Integreer kinderrechten(educatie) expliciet binnen de lerarenopleiding zodat leerkrachten in staat zijn om kinderrechten op een transversale manier de klascontext binnen te brengen.

KIYO

KIYO empowert kinderen en jongeren zodat ze in staat zijn hun leven in eigen handen te nemen om zo hun rechten waar te maken. Samen met haar partners versterkt KIYO de persoonlijke ontwikkeling en de technische vaardigheden van kinderen en jongeren. Hierdoor kunnen ze als actieve wereldburgers positieve veranderingen op gang brengen zowel bij henzelf als op het niveau van de samenleving.

www.kiyo-ngo.be

PLAN INTERNATIONAL BELGIË

Plan International België is een onafhankelijke Belgische ngo en lid van de internationale organisatie Plan International. De ngo ijvert in meer dan 70 landen wereldwijd voor gelijke rechten voor meisjes en kinderrechten. Met 'Betrokkenheid' als één van haar kernwaarden, staat participatie van kinderen en jongeren in hun gezin en gemeenschap centraal in de werking van Plan.

www.planinternational.be

UNICEF BELGIË

Het Belgisch Comité voor UNICEF of UNICEF België vertegenwoordigt UNICEF in België volgens een erkenningsakkoord ondertekend met het Kinderfonds van de Verenigde Naties. De missie van UNICEF België bestaat erin alle nodige aandacht van het grote publiek, bedrijven en overheden te vragen voor kinderrechten in België en in de wereld. Voor de uitvoering van deze missie staan kinderrechteneducatie en participatie centraal.

<https://www.unicef.be/nl>

PARTNERSCHAP SCHOOL FOR RIGHTS - KINDERRECHTENSCHOLEN

School for Rights - Kinderrechtenscholen is een partnerschap van verschillende kinderrechtenorganisaties, waaronder KIYO, Djapo, Plan International België, VIA Don Bosco, Echos Communication, UNICEF België en RCN Justice & démocratie. Sinds 2008 begeleiden deze organisaties scholen en leerkrachten bij de integratie van de Rechten van het Kind in de klaspraktijk, via aangepast pedagogisch materiaal en/of door een trajectbegeleiding aan te bieden aan scholen om een “Kinderrechtenschool” (voor de basisscholen) of een “School for Rights” (voor de middelbare scholen) te worden. Via deze acties zetten leerkrachten en scholen de rechten van het kind, die voortvloeien uit het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind, op de voorgrond in hun dagelijkse schoolpraktijk.

<https://www.schoolforrights.be/nl>

EINDNOTEN

- 1 Verdrag inzake de Rechten van het Kind, Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989, Officiële Nederlandse vertaling
- 2 Plan International België (2021). *Publicatie Samen werken aan kinderrechten op school. Een School for Rights of Kinderrechtenschool Wat – Hoe – Waarom.* manual_s4r-interactive-nl.pdf (planinternational.be)
- 3 Plan International België (2021). *Publicatie Samen werken aan kinderrechten op school. Een School for Rights of Kinderrechtenschool Wat – Hoe – Waarom.* manual_s4r-interactive-nl.pdf (planinternational.be)

- 4 11.11.11 (2022). *Educatieve kaart voor wereldburgers*. <https://11.be/sites/default/files/2022-06/20220602-Educatieve-kaart.pdf>
- 5 Quote van jongeren die deelnamen aan het Action4Rights-traject van KIYO, in het schooljaar 2021-2022.
- 6 Kinderrechtencoalitie (2014). *Publicatie Kinderrechteneducatie in het Onderwijs*. 2014-kinderrechteneducatie-in-het-onderwijs.pdf
- 7 Decreet Basisonderwijs, Hoofdstuk 7, artikel 62 <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12254>
- 8 Uitspraak Grondwettelijk hof: https://www.gewu.be/images/documenten/Pers_GH_16062022.pdf.
- 9 Plan International België (2021). *Publicatie Samen werken aan kinderrechten op school. Een School for Rights of Kinderrechtenschool Wat – Hoe – Waarom*. manual_s4r-interactive-nl.pdf (planinternational.be)
- 10 Kinderrechtencoalitie (2020). *Zie mij! Onzichtbare kinderen en hun rechten*. <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2020/11/Eindpublicatie-2020-Zie-Mij-Onzichtbare-Kinderen-en-Hun-Rechten-Kinderrechtencoalitie-Vlaanderen.pdf>
- 11 Plan International België (2021). *Publicatie Samen werken aan kinderrechten op school. Een School for Rights of Kinderrechtenschool Wat – Hoe – Waarom*. manual_s4r-interactive-nl.pdf (planinternational.be)

BRONNEN

Verdrag inzake de Rechten van het Kind. *Nederlandstalige vertaling van het Kinderrechtenverdrag*. Geraadpleegd op 20 juni 2022, van <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2020-04/Kinderrechtenverdrag-NL.pdf>

Plan International België (2021). *Publicatie Samen werken aan kinderrechten op school. Een School for Rights of Kinderrechtenschool Wat – Hoe – Waarom*. Geraadpleegd op 20 juni 2022, van [manual_s4r-interactive-nl.pdf](https://www.planinternational.be/manual_s4r-interactive-nl.pdf) (planinternational.be)

Kinderrechtencoalitie (2014). *Publicatie Kinderrechteneducatie in het Onderwijs*. Geraadpleegd op 29 juni 2022, van [2014-kinderrechteneducatie-in-het-onderwijs.pdf](https://www.kinderrechtencoalitie.be/2014-kinderrechteneducatie-in-het-onderwijs.pdf)

Departement Cultuur, jeugd en media (2019). *Verenigde Naties, Comité voor de rechten van het kind. Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België*. Geraadpleegd op 20 juni 2022, van VERENIGDE NATIES, COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND.pdf (kinderrechten.be)

11.11.11 (2022). *Educatieve kaart voor wereldburgers*. geraadpleegd op 29 juni 2022, van <https://11.be/sites/default/files/2022-06/20220602-Educatieve-kaart.pdf>

Kinderrechtencoalitie (2020). *Zie mij! Onzichtbare kinderen en hun rechten*. Geraadpleegd op 11/07/2022, van <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2020/11/Eindpublicatie-2020-Zie-Mij-Onzichtbare-Kinderen-en-Hun-Rechten-Kinderrechtencoalitie-Vlaanderen.pdf>